

Dar öpflpuam vo hundart djar hantz auzgetrakk

Bar sojn zuar in lestn tang vo madjo, un da umme di spitz von pèrng dise bolkhnen böllnaz nètt lazzan. 'Z iz nètt gest a letzar bintar pitt vil bèttadar, ma allz in lest minütt hattze gemocht pükhan untar in èrtege djeneràl bintar. In mànat vo madjo sojn geplendart vo 40 zentimetre snea, mòrgas in aldarvrüa, iz sichar nètt eppaz djüst; sobia höarn singen di grilln inn pa snea. Dòpo gesunk dar kukko, un pan lestn tang vo abréll hattz gesnibet alle di bochende. Dar termòmètro gitt à ledràne grade, di patàtn khoimen in di kèssela un antànto di èkhar, vort daz baiz von snea hãm drau a dekh tintz. Est renkz alle di tage! Machante an konfrònto, mabar khön ke Lusérn, seànka az iz 1333 mètre obar 'z mer, iz nètt pròprio gestànt innggezòunt in di binthauvan vo 10 mètre azpe 'z iz vürkhent vor zèrte lentar au pa teldar nãmp in gledjar odar untar in djöchar. Sobisó iz a narrata bèlt! Eppaz nia vürkhent, azta in alle di lentar vodar hoachebene hãmsa àgezüntet di sneamaschìn vortzoschupfa in snea auz pan lestn tang vo madjo. Padar televisióng gemsà à ke 'z iz schaüla un khalt nidar pan gãntz stivãl von Beleschlãnt un sogitart zo renga duchauz

bobrãll. Allz patirt pitt disan vrost; zoa nètt zo reda von schade bo 'z macht in vèlt un alln in kultivatzióngen. Di spitz von gresar in di bisan sojn skuàse tschisulãrt un allz iz hintar, zo nètt zo khöda stille. Di stecharstn èlbar sojn no gestãnt di öpflpuam vo hundart djar zbisnen in hãusar von lãnt boda laise laise bartn bidar plüanen. Letzar iz gãnt in ialn un in puachan zöbrest in Laz, boda hãm sa auzgehãtt 'z loap un est

vennensase bidar zo mocha djukhan di büt. Dise earstn mànat von djar izta gest a migele dürr, bar hãm gesprunk di zait auzolesa di radikkn umbrómm da sojn gest zengrat, un est di pipakòn tüanse lai offe appàra ur dopó mittartage, zo sperrãse lai sedegual alle panãndar ena z'sega di sunn. Di fremmegen hãm gemak lãng süachan daz bill gekràüt; dar vrost hatt gerift di arbat ena àzohevase. Dise khlumman sachandar gedenkhanaz ke di pestn mànat von lãngez sojn pasãrt un atz 21 von prachant di tang gian bidar hintar. A spruch khütt: "Az snaibet atz loap, bartz khemmen z'soina a schümmadar bintar," hërta azta 'z loap mage djukhan meararne vert atz djar, gelekk azpe bar sojn pinn stadjóngen. Alle di tang pittnan oage schaubar davór afte Maldjòubis z'sega bise gruamp un pittn àndar oage affon tschell zoa eppaz zo khuttra, sèmm bosa drauleng di tschèrm von pettla von mer gerüstet vo Boinichtn, di baké boda bölln vorkhovan in bèzzrar, di sbalbn boda sojn khent pinguin un asó vürsnen....Sperãrbar azzese no offetüa disa gehilbata bèlt un azze lazz in platz inaran barma summar sunn.

A.G.

Bèksln lem vor a boch

In ta' vo haüt, kuàse alle di schualn, daz meararste di obarschualn boma lirnt di zungen, machan schümmane prodjèkte pitt àndre lentar, zoa zo lirna, redante un lüsante, di zung von platz. Zo lirna a zung, mochtmase nètt lai lirnen ka schual un atti libarndar, ma rense un höarnse ren vo laüt bodase khãnen gerècht, un iz pròprio vor ditza ke hërta mearar schualn süachan

zo schikha di djungen in auzlãnt, ka àndarn famildje. 'Z iz pròprio asó, ke moi schual haür hatt detzidart zo venna an àndra, interesãrt, azpe biar, zo macha disan prodjèkte boda macht trèffan laüt vo mearare saitn vodar bèlt. Da hãm detzidart zo süacha in Taütschlãnt un da hãmsa gevuntet a schual boda di studjènt lirnen beles o un vil hãm geböllt machan an viãzo in Beleschlãnt. Di schual hoast "Kãthe Kollwitz" un iz in Dortmund, a groaza statt boda hatt kuàse 600.000 laüt un boda iz au kuàse zöbrest in Taütschlãnt. Subito di profesör hãmaz geholt zo leganz in kontãkt pitt dise studjèntn gebantaz di nümbar. Bar hãm àgeheft zo schraiba a pizzle pitt alln un gekhentaz a migele mearar un an lestn habar detzidart pitt bem bar hebatn geböllt toaln disa schümmana esperienza. Di taütschan sojn khent her ka üs in Beleschlãnt in Martzo un sojn gestãnt da a boch. Pittnãndar habar gemacht ploaz schümmane sachandar. Bar sojn gãnt ummar pa lãnt da atz Lusérn un nidar ka Tria, bar sojn gãnt nidar attn Garda zo macha a khear un zo zoaganen in sea, a Verona z'sega di

Arena un àndre schümmane sachandar azpe kirchan un musèi, bar sojn gãnt ka Poatzan z'sega in Ötzi...insomma, bar hãm getãnt alla dar sòrt un di taütschan sojn gekheart bodrüm da huam pròprio kontènt! A par mànat spetar, in madjo, pinne gãnt i pitt moin tschèlln vodar klasse durch a Dortmund kan lestéssege laüt boda sojn gest khent da ka üs. Appena gerift durch, pinneme a migele geschemp: i hãn gemocht ren lai taütsch un balde nètt hãn gebizzt a bort, hãne lai gemocht provãrn, velante o, zo machame vorstian. Dòpo a par tang però, pinneme gebónt un hãn àgeheft zo reda mearar ena zo vörtame pittar diarn bodame hatt ospitãrt un pitt soinar famildja o. 'Z soinz gest guate laüt bode bart sichar gedenkhan vor hërta un pitt se barte gedenkhan allz daz sell bode hãn getãnt. I hãn gesek di statt vo Köln un vo Essen, i hãn gemacht rafting in pach un vil àndre sachandar. I gloabe ke alle mochatn tüan asó eppaz, zo lirna an àndra zung un z'sega schümmane plètz bo ma bart nia sichar voregèzzan.

Anna N. N.

Statt vo Dortmund

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbro.it

APERTO tutti i giorni il MUSEO di LUSERNA

Il museo di Luserna vi aspetta con diverse sezioni espositive che spaziano dalle Fortezze e la Grande Guerra alla sezione etnografica relativa alla Comunità cimbra ed all'arte del Merletto a fuselli.

Da non perdere le sale sulla Fauna ed il ritorno del lupo, nonché la sala dedicata all'Archeo-metalurgia preistorica.

Novità per il 2019 le mostre Fratello lupo ed Il ritorno dei profughi.

APERTO FINO AL 3/11/19
ORARIO 10-12.30 e 14-18

Biglietto entrata: intero € 4; ridotto (pensionati over 65 e ragazzi dai 15 ai 18) € 2,5; entrata gratuita con Guest Card Trentino e bambini fino ai 14 anni con adulti paganti.

MUSEO CENTRO DOCUMENTAZIONE LUSERNA a LUSERNA (TN)
tel. 0464 789 638 - info@lusern.it - www.lusern.it

Dar kholl: an alta arbat von Zimbarn

Rive in primavera l'antica tradizione del carbone

Frassino, carpino, faggio, nocciolo e betulla, tagliati ed accatastati ad arte, sono gli ingredienti di un rituale millenario tipico della Montagna alta del carbon, come veniva chiamato una volta l'Altopiano della Lessinia: la Kholgruabe - la Carbonaia - era il procedimento con cui i vecchi Cimbri veronesi producevano il carbone che poi rivendevano nelle città delle

valli venete fin dal Medioevo. Un camino di terra da riempire con braci e pezzetti di legno verde, una combustione lenta sorvegliata dai carbonai giorno e notte, perché tutto si svolgesse secondo le ligie regole del carbone, erano un vero e proprio rituale dell'antico oro cimbro, tipico di questi mesi di primavera tra maggio e giugno.

'Z iz gest da eltarste von arbatn boda sojn khennnt gemacht aft ünsar hoachebene, un boda hatt zuargemachtrivan di earstn laüt, un furse iz o gest da earst arbat boda iz gãnt vorlòrt vor hërta. 'Z iz aromài darkhennt, nã alln in studie boda sojn khennnt gemacht vo dar Soprintendenza ai Beni Archeologici vodar Provintz vo Tria un von Dipartimento vo Scienze dell' Antichità vodar Università vo Padova, ke sa 1200 djar vor Gottarhear afti hoachebene soinda gest ploaz övan boda sojn khennnt gemacht un

genützt auzzoschmèltza in khupfar von khnottn. Vo disan sachandar azma böllt dar Dokumentationszentrum Lusérn hatt an auzlegom boda iz offe daz gãntz djar. A par tausankhtar djar spetar afti ünsarn pèrng hattma bidar àgeheft z'sega tempfan da un danã, nemèar vor di forne von khupfar ma vor in kholl. Ünsarne beldar vo puach, esch un hãmpuach hãm gètt daz djüst holtz boma hatt gehatt mângl zo macha in kholl, daz sbartz golt boda in tal un fin in di statt hãmsa genützt azpe in ta' vo haüt in petròldjo.

Ma pròprio pinn petròldjo spetar dar kholl hatt vorlòrt bèrt, un di kholgruam sojn gãnt laise laise sparirante, un pitt disan 'z gebizza von laüt afti tèknike un afti matardjèl boda sojn khennnt genützt auzomachase. In ta' vo haüt di laüt boda khãnen aumachan a kholgruabe zeltmase aftna hãnt alümma un vor ditza mochtma dokumentãrn baz sa bizzan un allz bazzaz mang lirnen. Ummadar vo disan iz dar Nello Boschi vo Ljietzan, in Lessinia, bodar aumacht alle djar pittar hilfe vo sojn sunn Giorgio, a kholgruabe azpe

Foto di Giorgio Boschi

ma hatt usitãrt tüan bobrãll afti zimbarn pèrng. Vor a par djar, di zboa mãnnen sojn zuarkhennt atz Lusérn o, zo macha au a kholgruabe in spòrtplatz nãmp dar Kirch. Ploaz laüt sojn gest zuargerift z'sega, furse vor da earst bötta o, da schümma un bichtege traditzióng von zimbarn boda nètt schöllat gian vorlòrt. Eppaz anvèzte gãntz naügez un boda

hërta nãgeat in kholl, iz di Birra dei Carbonai, a bira - hërta gemacht nidar in Lessinia pinn kholl - bodase hoazt Bir 'un Koular' un Ljietzan. Disa bira iz sbartz un khinnt gemacht in di tang vodar kholgruabe. Sichar eppaz kurdjòsat boda bill machan khennen hërta mearar ünsarne burtzan.